

Гончарова Т.Ю.

Психологічний аналіз образу харизматичної особистості у сучасній молоді в контексті проблеми самопроектування

Анотація. Стаття присвячена аналізу проблеми образу харизматичної особистості у сучасній молоді в контексті проектної парадигми. Автор розглядає психологічний зміст даного поняття, аналізує його основні складові, з погляду різних наукових шкіл. У статті висвітлено результати емпіричного дослідження уявлення юнаків про образ харизматичної особистості, а саме: розуміння змісту даного поняття, його основних характеристик та компонентів, цінностей, мотивів поведінки харизмата, також досліджуванні висловили думку, щодо можливості розвитку харизми, як важливого компоненту самопроектування у кожній особистості.

Ключові слова: харизма, харизматична особистість, структура харизматичності, якості харизмата, проектування якостей харизмата.

Т.Ю. Гончарова. Психологический анализ образа харизматичной личности у современной молодежи в контексте проблемы самопроектирования

Аннотация. Статья посвящена анализу проблемы образа харизматической личности у современной молодежи в контексте проектной парадигмы. Автор рассматривает психологическую суть данного понятия, его основные составляющие, с точки зрения разных научных школ. В статье отражены результаты эмпирического исследования представления юношей про образ харизматической личности, а именно: понимание сути данного понятия, его основных характеристик и компонентов, ценностей, мотивов поведения харизмата, также исследуемые выразили мнение, о возможности развития харизмы, как важного компонента самопроектирования в каждой личности.

Ключевые слова: харизма, харизматическая личность, структура харизматичности, качества харизмата, проектирование качеств харизмата.

T.Honcharova. Psychological analysis of the image of charismatic personality in modern youth in the context of the problem of self-design

Abstract. The paper dwells on the analysis of the problem of image of charismatic personality in modern youth in the context of the project paradigm. The author examines the psychological content and main components of this concept, from the point of view of various scientific schools. The paper elucidates the results of empirical research of the representation of young men about the image of a charismatic personality, namely: understanding the content

of this concept, its main characteristics and components, values, motivations of behavior. In addition, the researchers expressed their opinion on the possibility of developing charisma as an important component of self-design in each personality.

Keywords: charisma, charismatic personality, structure of charisma, qualities of a charismatic personality, designing qualities of a charismatic personality.

Постановка проблеми. Сучасне українське суспільство характеризується високим ступенем нестабільності. З одного боку, це обумовлено особливостями етапу кардинальної перебудови суспільства, з іншого – процесами глобальної трансформації, що торкнулися України як частина світової спільноти. Як показує історичний досвід, в періоди соціальної нестабільності і суспільних криз значно зростає роль випадкових факторів, що впливають на всю суспільну систему. Найчастіше в ролі такої випадковості виступає діяльність тієї чи іншої особистості.

Як правило, реальний вплив на систему здійснюється не звичайною, пересічною особистістю, а тією що володіє особистими якостями, що її виділяють з поміж інших людей. До числа таких людей можна віднести так званих «харизматичних особистостей». У підсумку подальший хід історії виявляється у прямій залежності від дій такої людини. Саме тому для стабільної життєдіяльності суспільства необхідно виявляти таких людей, вивчати їх особливості, і прогнозувати вплив на суспільний процес.

Психологія харизматичної особистості – одна з найбільш складних і малодосліджених областей сучасної науки. Феномен харизми більше розглядається як соціальний феномен в рамках соціології. В останнє десятиліття у психології спостерігається зростаючий інтерес вчених до даного феномену, зокрема в проектній парадигмі, в якій розглядається можливість розвитку харизматичних якостей у кожної особистості.

Мета статті полягає у дослідженні психологічних особливостей образу харизматичної особистості у сучасних юнаків, як важливого аспекту самопроекування особистості.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. У теперішній час поняття «харизма» активно використовується в політичному, соціальному, психологічному контекстах. Проте, в психології до цих пір не існує чіткого розробленого підходу до розуміння феномену «харизма».

Класичне визначення харизми дано німецьким соціологом М. Вебером: «Харизмою називається якість особистості, визнана надзвичайною, завдяки чому вона оцінюється, як обдарована надприродна, надлюдська або, щонайменше, специфічно-особлива сила і властивість,

недоступна іншим людям» [3]. Властивість харизми відносно байдужа до роду діяльності та її морально-етичного змісту. Також, вчений зазначає, що харизматична особистість, обов'язково повинна мати прихильників інакше харизма втрачає своє значення як засіб досягнення мети.

Вітчизняний дослідник А. Сосланд [7], виокремлює головну характеристику харизми – її трансгресії, яка створює енергетичне поле, куди притягуються всі, хто мав контакт з харизматиком.

Енкельман Н. Б. виділив наступні характеристики харизматичної особи: магнетично приваблива сила; наснага, що випробовується від виконаного життєвого завдання; ототожнення себе з виконуваною роботою; впевненість в своїх силах; комунікабельність і здатність встановлювати довготривалі і міцні міжособистісні відносини; вміння мотивувати себе та інших; вміння приймати рішення і бути взірцем для наслідування; позитивне сприйняття життя [9].

Такий порівняно новий напрям в суспільствознавстві як конфліктологія виявляє кореляцію між соціальною нестабільністю і активністю харизматичної особистості. При цьому, більшість вчених, серед них й Р. Дарендорф [4], говорять про те, що нестабільність в суспільстві породжує активність харизматичних особистостей, що відіграє позитивну роль. Тобто, образ такої особистості, повинен відповідати на певний виклик часу, пропонуючи вирішення актуальних завдань.

Розглянемо основні компоненти харизматичної особистості. І. Г. Сидоренко [6] вважає, що до базових складових харизми належать: психосексуальна привабливість; інтелект вище середнього рівня; соціально прийнятна маргінальність; наявність екстремального життєвого досвіду.

Шифер И. виділяє в структурі харизматичної особистості чотири основних компоненти [10]: 1) Когнітивний компонент, що включає основні переконання особистості. 2) Афективний компонент (або емоційний) пов'язаний з емоціями, почуттями, ставленням особистості до життя взагалі, справи, до себе та оточення зокрема. 3) Поведінковий компонент, що включає в себе конкретні дії, усвідомлення, контроль і саморегуляцію власних дій. 4) Мотиваційний компонент представлений спрямованістю особистості, обґрунтуванням вибору тієї чи іншої дії.

Відповідно, основними детермінантами виникнення феномена харизми є: соціально-психологічна ситуація, в якій здійснюються основні етапи життя і діяльності; володіння високим рівнем харизматичних здібностей або харизматичної обдарованості, що дають можливість особистості виділитися; найвищий рівень професійної майстерності; наявність чарівності; самокультивування або культивування особистих якостей, що дають можливість створювати міф чи легенду про себе.

Виклад основного матеріалу дослідження. Як було зазначено раніше, українське суспільство потребує харизматичних особистостей, а саме особистостей спрямованих на саморозвиток, самопроектування, відповідальних за власні вчинки, долю суспільства в цілому, здатних успішно діяти в мінливих умовах сьогодення. Ж. Блонделя вказує [2], що харизма – це якість, яку людина може сама собі створити і вона майже завжди насичується когнітивними складовими і, вказує на те, що людина сама творить свою харизму, тобто проектує її.

Самопроектування як умова саморозвитку – це самостійна творча інтелектуальна діяльність, це створення проекту і програми реалізації особистісного розвитку [8], в основу яких покладено образ особистості.

Самопроектування спирається на соціокультурні концепти, що організують особистісний досвід, і частіше представлені у вигляді текстових утворень (знаку, символу, тексту). Особливість останніх, як психічних знарядь, на думку О.Є. Сапогової [5], полягає в тому, що вони мають подвійну спрямованість – кожен з них звернений одночасно і до соціокультурних реалій, й до суб'єктивності людини. У першому випадку за допомогою таких утворень людина намагається трансформувати навколишній світ, вплинути на інших. У другому – вони стають засобом суб'єктивного перетворення внутрішнього світу. Таким чином, текстові елементи свідомості, які представляють образ харизматичної особистості, представляють собою когнітивну основу процесів самопроектування останньої.

Особливості уявлень юнаків про харизматичну особистості, нами було досліджено за допомогою анкети виявлення ставлення до поняття «харизматична особистість» [1]. Емпіричне дослідження здійснювалось на базі Криворізького державного педагогічного університету, психолого – педагогічного факультету, студентах спеціалізації «Практична психологія» 2017 року вступу. Загальна вибірка склала 22 особи.

В результаті опитування за анкетною. Нами було встановлено, що більшість досліджуваних (57 %) відносять поняття «харизми» та «харизматичної особистості» до сфери мистецтва, а меншість опитаних (6 %) – до сфери релігії. Даний факт може вказувати на те, що сучасна молодь вважає, що найбільших результатів у кар'єрі, суспільному визнанні, реалізації свого потенціалу, лідерських якостей можна досягти будучи лише представником сфери мистецтва. Також, можемо припустити, що дана сфера має найбільший вплив на молоде покоління, може прищеплювати їм цінності, певні моделі поведінки, які не завжди носять лише позитивний характер. Також, були зазначенні інші сфери, а саме: суспільно – політична (17 %), наукова (10 %) та бізнес (10 %). Такі результати, можуть бути обумовленні ще тим фактом, що у молоді немає

яскравих прикладів харизматичної особистості з зазначених сфер, крім сфери мистецтва.

Цікавими виявилися відповіді, щодо синонімів до терміну «харизма»: більшість досліджуваних (35 %) зазначили обдарованість, тобто вони вважають харизму якістю, яка притаманна не кожному. Також, до синонімів опитувані віднесли наступні слова: успішність (20 %), привабливість (10 %), харизматичний характер (10 %), активність (10 %), згідно цих слів можемо припустити, що харизму ототожнюють з певною здібністю особистості, яка допомагає людині бути привабливою, активною та успішною у певному виді діяльності.

Також, опитуваним пропонувалося розкрити зміст поняття «харизма». Проаналізувавши відповіді, ми встановили, що більшість юнаків (50 %) визначає харизму як здібність впливати на інших. Також поняття «харизми» розкривали через обдарованість (20 %), творчу особистість (15 %) та рису характеру (15 %). Тому, узагальнивши, можемо сформулювати визначення «харизми» яке розповсюджено серед сучасної молоді, яке звучить наступним чином: харизма — це риса характеру обдарованої особистості, яка володіє здібністю впливати на інших та проявляти свій творчий потенціал.

Цікавими, на наш погляд, виявились уявлення досліджуваних про найбільш характерні якості харизматичної особистості (Рис. 1.)

Рис.1. Якості харизматичної особистості визначенні опитуваними

На думку опитуваних, харизматична особистість повинна володіти цілеспрямованістю (20 %) та впевненістю у собі (20 %). Також, зазначені були: лідерські здібності (15 %), привабливість (15 %), здатність бути авторитетом (15 %), мати комунікативні якості (10 %) та емоційність (5 %).

Особливими виявились відповіді досліджуваних, щодо мотивів, які спонукають харизматичну особистість до діяльності. Їх було виділено всього 3, а саме: мотив досягнення цілей (15 %), мотив бути лідером (20 %) та мотив креативності (65 %), тобто бути оригінальним, не схожим на інших, створювати неповторні продукти діяльності.

Розглянемо відповіді досліджуваних, щодо ставлення інших людей до харизматичної особистості. Найбільш поширеними були відповіді, в яких зазначалось, що оточуючі тягнуться (45 %) до харизматичних особистостей, прагнуть бути схожими на них (15 %), поважають (30 %) та є їй ті, що заздрають успіхам харизматичних людей (10 %).

Тільки 25 % опитуваних впевненні, що кожен може стати харизматичною особистістю, більшість досліджуваних (55 %) вважають, що харизматичність можна розвинути, але при затраті значних зусиль, інші 20 % вважають, що це неможливо, й харизматичність є вродженою якістю.

Отриманні результати дозволяють стверджувати, що сучасна молодь має чітке уявлення про образ харизматичної особистості, її основні структурні компоненти та прагне їх розвивати у собі, а отже самопроекувати.

Висновки. Аналіз вітчизняних і зарубіжних досліджень, спрямованих на вивчення харизми, зокрема у проектній парадигмі, дав можливість виокремити психологічні характеристики харизми, її зв'язок з соціальним контекстом. В даний час харизма розглядається як соціально-психологічний феномен, який може бути сформований і розвинений як зусиллями власної особистості, так і представниками тієї спільноти, в яку вона реально включена. Тобто, харизма є свого роду інтегративною якістю, що має під собою кожен раз новий набір характеристик, який найбільш оптимально підходить до даної, конкретної ситуації. У сукупності специфічні і загальні якості, які правильно застосовуються у відповідній ситуації і можна буде назвати харизмою. Зазначене уявлення про особливості харизматичної особистості у юнаків не протирічить їх вірі у можливість розвитку відповідних рис власної особистості.

У майбутньому плануємо продовжити дослідження обраної теми, задля поглиблення уявлень юнаків про харизматичність, та розвитку відповідних якостей особистості за рахунок засвоєння дискурсивних технік самопроекування у відповідності до умов різних соціально-культурних обставин.

Список використаної літератури

1. Альманах психологических тестов. Москва: КСП, 1995. 400с.

2. Блондель Ж. Политическое лидерство: путь к всеобъемлющему анализу. Москва: Российская академия управления, 1992. 135 с.
3. Вебер М. Хозяйство и общество / сост., общ. ред. и предисл. Л. Г. Ионина. Москва: Изд. дом Высшей школы экономики, 2016. 450 с.
4. Дарендорф Р. Элементы теории социального конфликта // Социологические исследования. 1994. № 5. С. 142 – 147.
5. Сапогова Е. Е. Социокультурные прототипы и смысловые константы автобиографических текстов // Тексты в образовательном пространстве современной высшей школы / Авт. кол. А. К. Юров, В. М. Розин, П. Н. Виноградов и др. Таганрог, 2007. С. 119 – 158.
6. Сидоренко І.Г. Пасіонарність та харизма. Точки перетину. // Вісник Київського національного університету імені Т. Шевченка. Серія: «Філософія. Політологія». 1958. №4. С. 145 – 151.
7. Сосланд А.И. Фундаментальная структура психотерапевтического метода, или как создать свою школу в психотерапии. Москва: Московский городской психолого – педагогический университет, 1999. 370 с.
8. Ткаченко О.А. Проблеми саморозвитку особистості в проектній парадигмі // Актуальні проблеми психології в закладах освіти. Кривий Ріг, 2017. №7. С. 39 – 47.
9. Энкельманн Н. Б. Власть харизмы. Москва: Интерэксперт, 2005. 288с.
10. Schiffer I. The Laws Of Charisma. New York: Oxford University Press, 2011. 208 с.